

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра суспільних дисциплін

07-03-382М

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до проходження навчальної
виробничо-педагогічної практики
для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія)
денної форми навчання

Рекомендовано науково-
методичною
радою з якості ННІЕМ
Протокол № 14 від 10.06.2024 р.

Рівне – 2024

Методичні вказівки до проходження навчальної виробничо-педагогічної практики для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія) денної форми навчання. [Електронне видання] / Олексін Ю. П., Шевчук Т. Є. – Рівне : НУВГП, 2024. – 51 с.

Укладачі: Олексін Ю. П., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри суспільних дисциплін;
Шевчук Т. Є., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри суспільних дисциплін.

Відповідальний за випуск
завідувач кафедри суспільних дисциплін Олексін Ю. П.

Керівник групи забезпечення
спеціальності Олексін Ю. П.

© Ю. П. Олексін,
Т. Є. Шевчук, 2024
© НУВГП, 2024

ЗМІСТ

1. Вступ	4
2. Цілі та завдання педагогічної практики.....	6
3. Виробничо-педагогічна практика 4 курс	7
4. Вимоги до оформлення звітної документації	19
5. Організація і проведення навчальної виробничо- педагогічної практики	37
6. Методичні вказівки до проходження практики	39
7. Аналіз відвіданих уроків	48
8. Список рекомендованої літератури	50

ВСТУП

У системі професійної підготовки майбутніх учителів важлива роль належить педагогічній практиці. Вона є органічною частиною навчально-виховного процесу, забезпечуючи поєднання теоретичної підготовки майбутніх учителів з їх практичною діяльністю у навчально-виховних закладах. Під час педагогічної практики студенти шляхом особистого досвіду оволодівають уміннями та навичками викладання свого предмета і виховання учнів, вчать самостійно і творчо застосовувати знання, здобуті у процесі навчання в університеті.

Саме здобуті теоретичні знання під час аудиторних занять мають стати основою для набуття практичних навичок викладацької діяльності та виконання завдань історичної освіти в якості вчителя історії. Визначальною ознакою компетентності є здатність доцільно діяти у виробничих умовах: помічати та формулювати проблеми, спираючись на здобуті теоретичні знання, та ефективно їх розв'язувати.

Педагогічна практика спрямована на розвиток критичного мислення майбутніх вчителів, оскільки цей вид мислення використовується для вирішення конкретних ситуативних завдань, тобто є практичним мисленням. Практичне мислення педагога конкретне, так як існує в конкретних обставинах діяльності. Теоретичне мислення спрямоване на пізнання реальності, на відкриття законів та властивостей об'єктів, в той час як практичне мислення спрямоване на змінювання цієї реальності. Практичне мислення пов'язане із цілепокладанням, розробленням планів, проектів і часто розгортається в умовах дефіциту часу, що подекуди робить його складнішим за теоретичне мислення. Цілепокладання передбачає самостійність та рефлексивність, напрацювання планів без обґрунтованості, контрольованості та самоорганізованості неможливо, адже

створення плану слід обґрунтувати, а його виконання слід контролювати і коректувати. Отже, під час педагогічної практики важливо опанувати основи проектної діяльності – розроблення моделей об'єктів, процесів та процедури реалізації спроектованих моделей в реальність.

Педагогічна практика здобувачів спеціальності 014 Середня освіта (Історія), які навчаються на кафедрі суспільних дисциплін ННІЕМ, НУВГП складається з двох частин: на 3 курсі - навчальна ознайомча педагогічна практика; на 4 курсі - виробничо-педагогічна практика в закладах ПЗСО.

Навчальна ознайомча педагогічна практика є початковим етапом методичної освіти та покликана розвинути практичне мислення майбутніх вчителів історії для розв'язування нагальних проблем історичної освіти та власної педагогічної діяльності. В цих методичних вказівках викладені цілі, основні завдання, зміст, організація, форми й методи оцінювання, методичні поради та вимоги щодо проходження навчальної ознайомчої педагогічної практики студентами третього року навчання спеціальності 014 Середня освіта (Історія) денної та заочної форми навчання.

За навчальним планом на третьому курсі у шостому семестрі передбачена навчальна ознайомча педагогічна практика. Ця форма практики є пропедевтичною, основне завдання якої полягає в ознайомленні із системою навчальної роботи закладу освіти, вивченні учнівського колективу, участі у поточній навчально-виховній роботі вчителя і класного керівника.

На четвертому курсі протягом 4 тижнів у восьмому семестрі проводиться виробничо-педагогічна практика у середній та старшій ланці загальноосвітніх навчальних закладів. Ця практика є початковим етапом засвоєння основ педагогічної професії та спрямована на вивчення

психолого-педагогічних та організаційно-методичних засад навчально-виховного процесу. Студенти-практиканти самостійно проводять окремі види занять з учнями, знайомляться з роботою вчителя зі спеціальності, беруть участь у навчально-виховній та методичній роботі вчителів.

Головним критерієм оцінки результатів педагогічної практики є рівень викладацької компетентності: фахово значущі знання, уміння та цінності майбутніх викладачів та вчителів (зацікавленість у педагогічній професії, активність, творче та відповідальне ставлення до роботи вчителя тощо).

2. Цілі та завдання педагогічної практики

Мета практики – здобуття студентами викладацької компетентності: опанування сучасними методами, формами та знаряддями праці в галузі майбутнього фаху, формування професійних умінь і навичок для ухвалення самостійних рішень під час викладацької діяльності в реальних умовах педагогічного процесу, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати у практичній діяльності.

Завдання практики:

- 1) застосування теоретичних знань у реальному педагогічному процесі, використання їх для розв'язування конкретних навчальних і виховних завдань, формування психологічної готовності до роботи в школі;
- 2) формування у майбутніх учителів педагогічних навичок, потреби в безперервній педагогічній самоосвіті;
- 3) оволодіння сучасними методами й формами педагогічної діяльності, інноваційними технологіями навчання;
- 4) прищеплення творчого дослідницького підходу до педагогічної діяльності.

За підсумками педагогічної практики студент повинен уміти:

- 1) застосовувати різні методи й прийоми ведення навчально-виховної роботи;
- 2) складати план-конспект уроку;
- 3) обладнати шкільний кабінет;
- 4) вести методичні дослідження;
- 5) працювати з науково-методичною літературою.

3. Виробничо-педагогічна практика – IV курс

1. Завдання і зміст практики

На IV курсі студенти спеціальності 014 Середня освіта (Історія) денної форми навчання проходять навчальну виробничо-педагогічну практику у восьмому семестрі (4 тижні). Ця практика передбачає безпосереднє виконання посадових обов'язків учителя історії та класного керівника в середній та старшій ланці (5-11 класи) закладу загальної середньої освіти.

Основні завдання виробничо- педагогічної практики:

- 1) опанування студентами-практикантами сучасними технологіями навчання й виховання;
- 2) формування уміння складати план-конспект уроку, сценарій виховного заходу;
- 3) опанувати умінням формулювати триєдину дидактичну мету, розробляти механізм її досягнення, встановлювати рівень досягнення, проводити корекцію знань, цілей та методики навчання;
- 4) засвоєння уміння використовувати проблемні методи навчання, розвивати історичне мислення учнів;
- 5) опанувати умінням формувати систему наукових понять в учнів середньої школи на уроках історії;

- 6) вироблення у майбутніх вчителів педагогічних навичок (планування й проведення уроків різних типів, підготовка наочності, проведення консультацій щодо написання рефератів, організація індивідуальної роботи з учнями, проведення виховних заходів);
- 7) засвоєння методики формування та розвитку методологічної культури учнів (навчання методам історичного пізнання);
- 8) опанування уміння аналізувати уроки історії;
- 9) формування уміння складати психолого-педагогічну характеристику на учня;
- 10) вдосконалення уміння вести щоденник педагогічних спостережень;
- 11) засвоєння методики культурно-освітньої роботи із пропаганди історичних та красзнавчих знань, організації позашкільної роботи;
- 12) набуття навичок роботи класного керівника й уміння самостійно вести виховну роботу;
- 13) формування уміння готувати методичний матеріал;
- 14) проведення методичних досліджень.

Обов'язки студентів-практикантів:

- 1) участь в установчій конференції з педагогічної практики на кафедрі суспільних дисциплін ННІ ЕМ, НУВГП;
- 2) вивчення системи роботи навчально-виховного закладу;
- 3) вивчення методики й техніки проведення уроку, інших форм організації навчання (практичні заняття, практикуми, факультативні заняття, навчальні екскурсії та ін.) шляхом відвідування й аналізу уроків учителя історії, інших учителів;

- 4) вивчення різноманітних форм і методів позакласної роботи, безпосередня участь у виховному процесі (проведення тематичного вечора, олімпіади, тижня історії тощо – залікового заходу);
- 5) здійснення дослідження психолого-педагогічної структури особистості учня й оформлення у вигляді психолого-педагогічної характеристики, збирання емпіричного матеріалу з метою його використання у роботі з формування й розвитку колективу учнів;
- 6) під час педагогічної практики студенти повинні дотримуватися правил внутрішнього розпорядку школи, виконувати розпорядження адміністрації та керівників практики;
- 7) студент-практикант зобов'язаний кожного робочого дня працювати не менше 4 годин у закладі освіти;
- 8) протягом перших трьох днів студент повинен скласти індивідуальний план проходження педагогічної практики, закріпитися за певним класом в якості класного керівника і проводити в подальшому в цьому класі уроки;
- 9) за час практики студент повинен провести не менше 5 залікових уроків у закріпленому класі, оцінки за які вчителем історії заносяться до відомості-характеристики;
- 10) для ознайомлення з навчальним процесом у закріпленому класі, відвідати не менше 8 уроків учителів різних предметів;
- 11) з метою вивчення педагогічного досвіду та системи роботи на уроках історії відвідати не менше 5 уроків учителя історії;
- 12) з метою опанування умінням аналізувати уроки, вести методичні дослідження, брати участь у методичних нарадах, відвідати не менше 5 уроків студентів-практикантів;

- 13) під час практики студенти ведуть щоденники психологічних спостережень та особистих роздумів педагогічного характеру, у яких роблять поточні записи виконаної роботи в школі (спостереження і результати аналізу відвіданих уроків, самоаналіз уроків, зміст методичних зауважень вчителя щодо плану-конспекту уроку та його практичної реалізації, результати обговорення та характер висловлених зауважень, відомості про позакласну та позашкільну роботу, про виховні заходи у закріпленому класі, а також характер висловлених зауважень);
- 14) по завершенню практики студенти протягом 3-х днів мають подати звітну документацію: індивідуальний план; звіт (відомість-характеристику), завірену підписом директора школи й печаткою; педагогічний щоденник та психолого-педагогічну характеристику на учня;
- 15) участь у підсумковій конференції з педагогічної практики на кафедрі суспільних дисциплін (виступ із доповіддю, рефератом, викладення підсумків дослідження тощо).

Завдання і зміст практики. Змістом цього виду педагогічної практики є:

— підготовка до проходження практики: вивчення шкільних підручників з фаху; ознайомлення з методичними посібниками і передовим досвідом роботи вчителів з фаху; ознайомлення з методичними матеріалами з проведення виховної роботи у класах; участь у настановчій конференції з педпрактики; вивчення організації навчально-виховної роботи у класі, де проходить практика; з характеристикою закріпленого класу; знайомство з адміністрацією, учителями, класним керівником; ознайомлення з кабінетами, їх обладнанням і оформленням;

аналіз плану роботи класного керівника, тематичного і поурочних планів учителя з фаху;

— психолого-педагогічне вивчення окремих учнів класу шляхом використання різних методів: ознайомлення з особовими справами учнів, щоденниками, класними журналами, творчими роботами, спостереження за учнями, бесіди з ними, педагогами і батьками, анкетування, узагальнення незалежних характеристик та ін., складання психолого-педагогічної характеристики окремого учня;

— планування своєї навчальної, методичної і виховної роботи на період практики;

— навчальна і позаурочна робота з предмета: відвідання й аналіз уроків і позаурочних занять учителя з фаху; аналіз тем і розділів навчальної програми на період практики; вивчення необхідної наукової і методичної літератури; підбір і виготовлення дидактичних матеріалів;

— розробка конспектів уроків і позаурочних занять з фаху; проведення уроків; проведення одного з видів позаурочної роботи з фаху; відвідування й аналіз уроків інших студентів-практикантів;

— виховна робота в ролі класного керівника або вихователя: робота з поліпшення успішності й дисципліни; робота з учнівським самоврядуванням класу; робота з батьками учнів і громадськістю; проведення різноманітних виховних заходів (бесіди, диспути, конференції, обговорення кінофільмів, спектаклів, зустрічі з відомими людьми краю та ін.) на моральну, правову, естетичну та іншу тематику;

— робота з батьками учнів: відвідування школярів вдома; індивідуальні бесіди із запрошеними до школи батьками; присутність і посильна участь у підготовці і проведенні батьківських зборів, конференцій, лекторіїв та ін.;

— участь у методичній роботі: аналіз своєї педагогічної діяльності і його запис у педагогічному щоденнику; участь

у роботі семінарів, які проводить керівник педпрактики; присутність на засіданнях предметної комісії з фаху і об'єднанні класних керівників; присутність на засіданні ради школи; збір матеріалу з теми курсової і дипломної роботи; проведення відповідних експериментальних досліджень; збір матеріалу до теми реферату за результатами педпрактики; участь у проміжній і підсумковій конференціях за підсумками практики у школі; підготовка матеріалів для виставки за підсумками педпрактики і підготовка методичних матеріалів для педагогічного кабінету школи та кафедри суспільних дисциплін .

За час проходження педагогічної практики у школі студент випускного курсу має набути таких **умінь і навичок з фахової методики**:

— визначати тип уроку залежно від його дидактичної мети, змісту, теми, будувати його структуру;

— визначати освітню, розвиваючу і виховну мету уроку та позаурочних форм навчання, реалізовувати їх через зміст навчального матеріалу, добирати факти, що розкривають соціальне значення науки, вклад у її розвиток вчених України;

— підбирати методи навчання, які активізують пізнавальну діяльність учнів, організовувати їх творчу самостійну роботу, мотивувати оцінку їхніх знань;

— організувати дисципліну і порядок на уроці, свою власну поведінку;

— дотримуватись на уроках і в позаурочних формах роботи принципів навчання;

- педагогічно доцільно поєднувати у процесі навчання індивідуальну, групову і фронтальну роботу з учнями;

— добирати, а за потреби і виготовляти роздаткові матеріали для навчальних занять відповідно до їх змісту;

- використовувати сучасні технічні засоби навчання і комп'ютерну техніку для проведення лабораторних і практичних занять;
- конструювати і виготовляти потрібні прилади для проведення експериментальних досліджень;
- вчити учнів самостійно працювати, мислити, стимулювати їх інтерес і активність у засвоєнні знань, учити бути уважними;
- робити психолого-педагогічний аналіз уроку і позаурочного заходу з фаху;
- планувати експериментальне дослідження з метою удосконалення навчальної роботи у школі;
- вивчати й узагальнювати передовий педагогічний досвід і використовувати його у своїй діяльності, аналізувати власний досвід.

Педагогічна практика з виховної роботи має сприяти набуттю студентами ними таких умінь і навичок:

- вивчати вікові особливості учнів і колективу класу;
- здійснювати індивідуальний підхід до окремих учнів у навчально-виховному процесі;
- аналізувати і зіставляти плани роботи класних керівників, вносити до них корективи залежно від особливостей класу, планувати виховну роботу в класі;
- визначати рівень вихованості окремих учнів, відхилення у поведінці, вносити корективи до змісту виховної роботи з ними;
- визначати зміст виховної роботи з колективом класу залежно від віку і рівня його розвитку;
- визначати ступінь виховної ефективності уроку та виховного заходу;
- користуватися загальнопедагогічними методами виховного впливу;
- підбирати форми виховної роботи, які імпонують дітям, залучати учнів до підготовки і проведення виховних

заходів, використовувати у виховній роботі технічні засоби та засоби масової інформації;

— визначати зміст виховної роботи з урахуванням національних особливостей школи, традицій, звичаїв та обрядів українського народу;

— продумувати свою поведінку у стосунках з учителями, учнями і батьками, проявляти педагогічний такт;

— пропагувати психолого-педагогічні знання серед батьків і громадськості;

— виконувати обов'язки класного керівника, аналізувати свою роботу.

Педагогічна практика студентів випускного курсу є завершальним етапом професійної підготовки майбутніх учителів. Порівняно з попередньою практикою вона характеризується вищим рівнем самостійності і відповідальності студентів, збільшенням обсягу і складності змісту та методики навчально-виховної роботи. Під час цієї практики студенти оволодівають системою навчально-виховної діяльності учителя-предметника і класного керівника.

На випускному курсі студенти проходять практику переважно у 5-11 класах загальноосвітніх шкіл, у гімназіях, ліцеях, а також у професійно-технічних закладах. Вони виконують обов'язки вчителя з фаху і класного керівника.

Зміст педагогічної практики передбачає такі її напрямки:

— підготовка до проходження педагогічної практики: вивчення програм і підручників з фаху того типу навчального закладу, в якому студент проходитиме педагогічну практику; участь у серпневих конференціях учителів міста чи району, в роботі секції за фахом;

— ознайомлення з методичними матеріалами передового педагогічного досвіду роботи вчителів закладів освіти з фаху, з методикою виховної роботи класних керівників зі

старшокласниками; участь у настановчій конференції з педагогічної практики; ознайомлення з навчально-виховною роботою закладу освіти, в якому проходить практика; ознайомлення з класом, до якого прикріплений студент для проведення навчально-виховної роботи; знайомство з адміністрацією, вчителями, майстрами виробничого навчання, вихователями закладу освіти; ознайомлення з кабінетами, їх обладнанням і оформленням; аналіз плану роботи школи, предметної комісії з фаху, методичного об'єднання класних керівників, тематичного і поурочних планів учителів-предметників;

— психолого-педагогічне вивчення учнів і колективу класу шляхом використання сучасних експериментальних методик: метод рейтингу, ранжування, педагогічний експеримент, соціометрія та інші, складання психолого-педагогічної характеристики учнівського колективу;

— планування своєї навчально-виховної і методичної роботи на період практики;

— навчальна й позаурочна робота з фаху: відвідування та аналіз уроків, факультативних занять і позаурочних занять учителів з фаху; аналіз навчальних програм і навчально-методичної літератури з фаху; підбір і виготовлення дидактичних матеріалів; проведення системи уроків і факультативних занять з учнями з урахуванням сучасних досягнень спеціальних і психолого-педагогічних наук; забезпечення виховуючого характеру навчання; розвиток пізнавальної активності і творчих здібностей учнів; забезпечення міцності засвоєння знань і застосування їх на практиці;

— організація позаурочної роботи з фаху (гуртки, конференції, олімпіади та ін.); відвідування уроків і позаурочних занять з фаху, проведених іншими студентами;

— виконання функцій класного керівника: робота з підвищення успішності і дисципліни учнів; виховні заходи зі згуртування колективу класу; робота з учнівським самоврядуванням класу і школи; залучення громадськості до виховної роботи в класі і школі; координація виховних впливів учителів, які працюють у класі; здійснення виховної роботи з морального, правового, екологічного, економічного, естетичного та інших напрямків виховання учнів із використанням при цьому різноманітних форм виховної роботи, дотриманням принципів національного виховання; організація самоосвіти та самовиховання старшокласників; спеціальна виховна робота з попередження і подолання педагогічної занедбаності, правопорушень і злочинності серед учнівської молоді;

— проведення виховної роботи з батьками учнів: підготовка виступу на батьківських зборах з питань навчання і виховання старшокласників; участь у проведенні батьківських конференцій, лекторіїв, відвідування школярів удома, консультації для запрошених у школу батьків;

— участь у методичній і дослідницькій роботі: систематичний аналіз своєї практичної діяльності і запис його в педагогічному щоденнику; вивчення досвіду роботи кращих учителів з фаху і класних керівників; участь у засіданнях ради школи, методичних об'єднань класних керівників і предметних комісій; проведення педагогічного експерименту з теми дипломної роботи; участь у роботі проблемного семінару, організованого керівниками практики; підготовка методичних матеріалів для педагогічного кабінету школи, методичного кабінету кафедри, на виставку з педпрактики; участь у проміжній та підсумковій конференціях за результатами практики у школі; надання методичної допомоги студентам молодших

курсів, які знаходяться на педагогічній практиці в цьому ж закладі освіти.

Виконуючи **обов'язки вчителя з фаху, студент повинен оволодіти такими вміннями і навичками:**

— планувати навчальну роботу на семестр і звітувати про її наслідки за цей період;

— планувати різні типи уроків і складати до них конспекти;

— добирати до кожного уроку фактичний матеріал (задачі, приклади, ілюстративний матеріал, диктанти, перекази та ін.);

— підбирати різноманітні методи і прийоми навчально-пізнавальної діяльності;

— користуватися наочністю, технічними засобами навчання і комп'ютерною технікою з метою стимулювання пізнавального інтересу й активізації учнів у засвоєнні знань;

— виготовляти дидактичні матеріали до уроків (методичні розробки, таблиці, схеми, моделі, картки для перевірки знань, тематику контрольних робіт тощо);

— проводити експериментальну перевірку теоретичних положень науки за фахом;

— оволодіти технікою складання програм для комп'ютера і використання їх у навчальному процесі.

У ході педагогічної **практики з виховної роботи студенти мають набути таких умінь і навичок:**

— робити психолого-педагогічний аналіз виховних заходів, які проводяться учнями в класі;

— здійснювати виховання учнів у процесі навчання, виявляти виховні можливості навчального матеріалу і реалізовувати їх;

— здійснювати вивчення учнів та колективу класу і на цій основі організовувати цілеспрямовану виховну роботу зі школярами, їх самоосвіту і самовиховання;

- готувати і проводити різні виховні заходи, використовуючи форми виховної роботи, які імпонують старшокласникам (диспути, конференції, ділові ігри та ін.);
- виявляти результативність виховних заходів і вносити відповідні корективи до їх змісту і методики проведення;
- створювати проблемні ситуації, організовувати дискусії на уроках і виховних заходах з метою активізації мислительної діяльності учнів;
- вивчати й узагальнювати педагогічний досвід роботи вчителів і творчо використовувати його у своїй практиці;
- виявляти рівень вихованості учнів і колективу класу, вносити корективи до змісту і методики виховної роботи;
- здійснювати роботу з активом класу і школи;
- керувати учнівським колективом, бути прикладом для учнів, своєчасно реагувати на їхні негативні вчинки, коригувати стосунки між членами колективу;
- проводити різноманітні заходи з батьками учнів і громадськістю задля залучення їх до виховної роботи з учнями, поширення серед них психолого-педагогічних знань, враховуючи при цьому особливості української сім'ї. Оскільки під час педагогічної практики студентам вже з першого курсу доводиться контактувати з учителями, учнями, їхніми батьками, для них особливо важливою є проблема педагогічного спілкування.

Ефективність виховного впливу педагога на учнів вирішальним чином залежить від **мистецтва педагогічного спілкування**, від стилю взаємовідносин між вихователем і вихованцями.

4. Вимоги до оформлення звітної документації

По завершенню практики на кафедрі суспільних дисциплін НУВГП подаються такі документи:
1) індивідуальний план;

- 2) педагогічний щоденник;
- 3) звіт про проходження педагогічної практики;
- 4) психолого-педагогічна характеристика на учня.

Індивідуальний план складається студентом-практикантом протягом перших трьох днів практики. В індивідуальному плані має бути спланована діяльність практиканта на весь термін проходження практики: розроблення та підготовка уроків історії та виховних заходів, відвідування уроків учителів історії, студентів-практикантів, обговорення з учителем історії підготовки до уроку, відвідування уроків у закріпленому класі, виготовлення дидактичних матеріалів тощо. Плануючи проведення уроків у закріпленому класі, слід указувати тему запланованого уроку. Студент повинен обов'язково мати при собі індивідуальний план під час перебування на базі практики.

Педагогічний щоденник є важливим документом вивчення й узагальнення педагогічного досвіду. У щоденнику має бути відбита вся навчальна, виховна та методична робота студента, яка проводилася протягом педагогічної практики. У щоденник занотовуються аналізи відвіданих уроків учителів історії, інших предметів, студентів-практикантів, самоаналіз, характер висловлених зауважень, інформація про підготовку й обговорення плану-конспекту з учителем, участь у методичних нарадах, відомості про виховну роботу, психолого-педагогічні спостереження за окремими учнями й класом у цілому під час уроків і позакласної роботи. Особливу увагу слід приділити власним враженням і міркуванням щодо явищ, які спостерігав студент-практикант; аналізу навчально-методичних проблем і шляхів їх розв'язання, роздумам щодо власних успіхів і прорахунків під час виконання обов'язків вчителя історії та класного керівника.

Зразок щоденника практики:

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО
ГОСПОДАРСТВА ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

ЩОДЕННИК ПРАКТИКИ

_____ (вид і назва практики)

студента _____

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

Інститут, факультет,
відділення _____

Кафедра, циклова комісія _____

Освітньо-кваліфікаційний
рівень _____

Спеціальність _____

_____ (назва)

_____ курс, група _____

Студент _____

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

прибув в організацію, установу.

Печатка

організації, установи „_____” _____ 20__ року

 (підпис)
 та ініціали відповідальної особи)

(посада, прізвище

Вибув з організації, установи.

Печатка

організації, установи “ ___ ” _____ 20 ____
 року

 (підпис)
 (посада, прізвище та ініціали відповідальної особи)

Календарний графік проходження педагогічної практики

№ з/п	Назви робіт	Тижні проходження практики				Відмітки про виконання
		1	2	3	4	
1	2	3	4	5	6	7

Відгук осіб, які перевіряли проходження практики

Висновок керівника практики від вищого навчального закладу про проходження практики

Дата складання заліку „___” _____ 20__ року

Оцінка: за національною шкалою _____
(літерами)

кількість балів _____
(цифрама і літерами)

Керівник практики від вищого навчального закладу

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Звіт про проходження практики (відомість-характеристика) є стандартним бланком, що містить необхідні приписи для його заповнення. Усі графи відомості-характеристики підлягають заповненню. У відомості-характеристиці зазначається кількість проведених залікових уроків, виставляються за них оцінки, вчитель історії надає характеристику студенту-практиканту, виставляє загальну оцінку за навчальну роботу. Класний керівник виставляє загальну оцінку за виховну роботу. Завіряє відомість-характеристику директор навчального закладу підписом і печаткою. Зразок звіту:

ЗВІТ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

студентки III курсу,
31 групи денної форми навчання,
спеціальності 014 Середня освіта (Історія)
ННІЕМ НУВГП
Чабанової Тетяни Іванівни

Я, Чабанова Тетяна Іванівна, проходила виробничо- педагогічну практику в Рівненській загальноосвітній школі I-III ступенів № 323 з 10 квітня по 07 травня 2023 року.

Першочерговим кроком у підготовці до практики була участь у настановчій конференції з питань навчальної виробничо-педагогічної практики. На цій конференції я отримала чіткі завдання щодо проходження практики, ознайомила з правилами і нормами оформлення документації.

По прибутті в школу я ознайомила зі школою, її директором – Коваль Світланою Вікторівною та педагогічним колективом школи. Моїм вчителем - наставником стала Манченко Ганна Олександрівна, вчитель історії.

За мною був закріплений 7-А клас, за яким був закріплений кабінет з трудового навчання. Насамперед я познайомила з кожним учнем класу, їх успішністю, класний керівник дав коротку характеристику кожного учня. Я побувала на уроках і виховних заходах, які провів класний керівник. Також я з учнями підготувала позакласний виховний захід присвячений всесвітньому дню доброти.

У закріпленому за мною 7-А класі проводилась вся необхідна виховна та позакласна робота. Учні свідомо та активно поставились до проведення виховних годин, були на них присутні у повному складі, приймали активну участь у підготовці та проведенні їх. Все це додатково підвищувало загальний рівень розвитку учнів, мотивувало навчальну діяльність та підвищувало громадську активність учнів класу. Проведення виховної роботи було б просто неможливим без активної підтримки класного керівника, яка впевнено і наполегливо доносить до дітей почуття колективізму, обов'язку, власної гідності. Основною формою виховної роботи були виховні години.

1. Кількісні результати педагогічної практики Відвідано 4 уроки вчителя історії.

Проведено 3 уроки в 6 класах та 4 уроки в 7 класі.

Відвідані уроки вчителів з різних предметів, які читались в 7-А класі.

Підготовлено 1 позакласний захід.

2. Зміст та характеристика навчально-виховної роботи студента під час практики

Педагогічну практику проходила в Рівненській загальноосвітній школі I-III ступенів № 32 за адресою вул. Шкільна 11. У школі було створено всі умови для проходження практики. Вчитель з історії має великий стаж роботи, високу фахову й методичну підготовку. Протягом перебування в школі я отримувала консультації як від учителів предметників і класного керівника, так і від адміністрації школи. Під час педагогічної практики я провела 7 уроків (з них 4 у 6-тих класах, 3 у 7-му класі), відвідала 4 уроки вчителя історії. Усі уроки були обговорені з учителем заздалегідь. Також після кожного уроку, вчитель надавав свої коментарі та рекомендації з приводу того, як покращити роботу. При підготовці уроку я зверталась до календарно-тематичного планування, програми курсу. Це допомогло мені з'ясувати мету та завдання кожного уроку. Після чого, спираючись на навчальну, розвивальну та виховну мету, будувала конспект уроку. При плануванні та проведенні уроку я намагалася врахувати загальнодидактичні принципи навчання. Виходячи з психологічних основ навчання, прагнула забезпечити активну інтелектуальну, пошукову роботу учнів, використовуючи різні форми роботи, урізноманітнюючи завдання, добираючи наглядний матеріал, що становило певний інтерес для учнів, як пізнаваний, так і морально-естетичний.

3. Найтипівші помилки, найбільші труднощі у навчально-виховній роботі

Під час проходження практики я зустрілася з деякими труднощами. Перш за все, було важко правильно та логічно підготувати урок, підібрати завдання та й систематизувати їх так, щоб було зрозуміло як їх виконувати. Під час підготовки конспекту уроку, не завжди виходило продумати, як організувати та зробити правильний перехід від одного виду діяльності до іншого. Я з'ясувала для себе, що на уроці важливо все що відбувається. Тому треба завжди інструктувати учнів, що ви збираєтесь робити та навіщо. Та після виконання будь якого завдання, робити висновок - що ви зробили, вивчили, дізнались, відпрацювали та навіщо. Також не легко було скомпонувати, підібрати такі завдання, щоб учням було цікаво та приємно їх виконувати, а найголовніше - корисно. Для цього я урахувала вікові особливості учнів, їх інтереси, іноді психологічний та фізичний стан. Але, всі труднощі були подолані протягом двох тижнів проходження практики.

4. Особисті досягнення. Методичні творчі знахідки, відкриття, нестандартні рішення.

Під час практики, я удосконалила свої вміння щодо написання конспектів та проведення уроків з історичних дисциплін. Я відчула себе справжнім вчителем, навчилася організовувати роботу класу за допомогою різних форм роботи (індивідуальна, фронтально-колективна, групова, парна). Методи активного навчання використовуються для тренування та розвитку творчих здібностей учнів, логічного мислення, формування в них відповідних практичних умінь та навичок. Також я зрозуміла, що краще, коли учні самі намагаються формулювати мету, завдання, правила на уроці, лише за невеликою допомогою вчителя та його навідних питань. Учень – найголовніший на уроці. Вчителю треба не себе показати, а допомогти учням розкритися, засвоїти та дізнатися про щось нове, чи вдосконалити вже набуті вміння та навички. Вчитель - це помічник, який вчить, виховує та розвиває молодше покоління.

Найцікавішими для учнів виявилися справи, де вони будь яким шляхом знаходять щось нове, вирішують якусь маленьку проблему. Колективна творча робота не тільки підвищує рівень знань учнів, а й об'єднує клас, робить його більш дружнім та виховує загальнолюдські якості.

5. Загальні висновки. Чого навчилися на практиці, які виявили прогалини.

Педагогічна практика поглибила, закріпила знання з фахових і психолого-педагогічних дисциплін, здобутих в університеті, та дала змогу застосувати їх на практиці. Виробила вміння проводити різні типи уроків, застосовувати різні методи й форми роботи, які

активізують пізнавальну діяльність учнів. Також я зрозуміла, що потрібно вдосконалювати свої педагогічні здібності, розширювати свою ерудицію, вчитись контролювати свою мову, мислення та уважно слідкувати за працею та мовою учнів. На практиці я зрозуміла, що дуже важливий індивідуальний підхід до кожного учня. Треба враховувати вікові, психологічні, фізіологічні та, навіть, соціальні особливості кожного.

Праця вчителя дуже важка, але від неї можна отримувати задоволення. Дуже приємно, коли твоя праця не даремна, коли ти відчуваєш віддачу та подяку за неї. **Характеристика класу**

В 7 - А класі Рівненської загальноосвітньої школі I-III ступенів № 32 навчається 12 учнів. З них п'ять дівчат та сім хлопців.

В класі є група лідерів: Стратуца М., Іванова О., Артеменко М. (між собою інколи конфліктують). Старостою класу є Стратуца М., яка користується повагою в колективі, а також зам. старости Мирошниченко Т.

Учні охоче беруть участь у громадському житті школи, активно болюючи за власний колектив, прагнучи не відставати від діяльності інших класів. Найменш активними в житті класу та школи є Остапенко В., але за проханням класу та класного керівника, приймає участь у заходах.

Учні займаються не тільки в школі, також відвідують гуртки та заклади позакласної роботи. До вчителів ставляться з повагою, але не завжди виконують їх прохання. В відношеннях «учитель - батьки» проблем не має. Працює дієвий батьківський комітет. До класного керівника ставляться з повагою, виконують усі прохання, чесні та чемні.

Діти ставляться одне до одного зі взаємоповагою, допомагають однокласникам у будь-яких ситуаціях, між школярами нема вагомих суперечок, панує доброзичливість і культура поведінки. Але інколи виникають непередбачувані ситуації, як результат того, що більшість учнів мають виражений холеричний темперамент. Рівень взаєморозуміння достатній, але частіше допомагають тільки друзям, а інколи тільки тоді, коли про це попросять, або коли вимагає вчитель.

Класний колектив, за розумовими здібностями дітей, вважається низького рівня. Клас вчиться розділяючи предмети на легкі та важкі, подобаються - не подобаються. Хоча особливо захоплюються уроками фізкультури, співів, малювання, особливо уважні на уроках математики. На уроках уважні, але не дисципліновані, тому матеріал уроку сприймають не стовідсотково, не встигають повністю закріпити

тему уроку, доводиться вдома додатково опрацювати вправи, які мали бути розглянуті на уроці.

Серед учнів класу є учень, Іванов О., з неадекватною поведінкою, який робить те що йому заманеться, працює дуже рідко, відволікає від роботи учнів які знаходяться в колі його уваги. Вчителі витрачають багато часу на нього на уроці.

На перервах діти дуже активні, рухливі. Не завжди реагують на зауваження з першого разу.

Проблеми та задачі над якими потрібно працювати

Продовжити роботу по створенню згуртованого та працездатного колективу;

Забезпечити виховання позитивних рис характеру: доброта, скромність, правдивість, повага до старших, чесність, чемність, почуття колективізму, культуру поведінки, дбайливість, організованість, старанність, рішучість, сміливість тощо;

Виявляти творчі здібності учнів та сприяти їх розвитку.

Продовжувати працювати над проблемами, поставленими перед школою й учнівським колективом: "Застосування інноваційних технологій у навчанні", "Пошук та підтримка обдарованої дитини через диференційований підхід до навчання", "Формування особистості - громадянина України - на основі впровадження та всебічного розвитку історичних дисциплін", "Міцне здоров'я школяра - запорука ґрунтовних знань.

Здійснювати профорієнтаційну роботу, прищеплювати трудові навички шляхом залучення до праці у повсякденному житті.

Психолого-педагогічна характеристика на учня є результатом проведеного психолого-педагогічного дослідження під час практики. Основним методом дослідження особистості учня є планомірне спостереження під час уроку, під час позакласних заходів та за межами школи. До спостереження висуваються такі вимоги:

- 1) необхідно чітко визначити цілі та завдання, що мають вирішуватися у процесі спостереження;
- 2) проводити спостереження слід у природних умовах;
- 3) необхідно мати план спостереження;
- 4) у педагогічному щоденнику слід фіксувати всі факти, обставини, в яких відбувалося спостереження.

Крім спостереження слід використовувати інші методи дослідження особистості:

- 1) соціометрія;
- 2) анкетування;
- 3) тестування;
- 4) вивчення письмових і практичних робіт учня;
- 5) дослідження особистої справи учня;
- 6) дослідження умов життя й виховання в сім'ї;
- 7) бесіди з батьками, товаришами, учнями;
- 8) бесіди з учителями, класним керівником.

Психолого-педагогічна характеристика складається за таким планом:

- 1) загальні відомості про учня: прізвище, ім'я, вік, школа, клас, стан фізичного розвитку та здоров'я;
- 2) аналіз умов життя в сім'ї;
- 3) місце школяра в колективі класу, характеристика класу: успішність, традиції та ін.;
- 4) характеристика навчальної діяльності школяра: ставлення до навчання та мотиви до навчання;
- 5) характеристика суспільно-корисної та трудової діяльності;
- 6) взаємовідносини школяра з оточуючими, ставлення до себе;
- 7) загальні висновки та пропозиції щодо перспектив розвитку особистості, рекомендації стосовно проведення індивідуальної роботи тощо.

Структура психолого-педагогічної характеристики учня

I. Загальні відомості про учня	
1. Анкетні дані	- прізвище, ім'я, по батькові - дата народження

	- клас (якщо клас спеціалізований — зазначити)
2. Відомості про стан здоров'я	- наявність хронічних захворювань - особливості функціонування нервової системи (швидко стомлюється, стомлюється після тривалого навантаження, не стомлюється)
3. Успішність	- середній бал - зазначення предметів, з яких має найвищі та найнижчі бали - зазначення предметів, якими цікавиться, та які є найскладнішими для нього
4. Позашкільні заняття	- участь у роботі гуртків, секцій тощо
5. Особливості сімейного виховання	
II. Прояв особистісних якостей у поведінці учня	
1. Спрямованість інтересів	- суспільна активність - працьовитість - відповідальність - ініціативність - організованість - допитливість - акуратність тощо
2. Ставлення до людей	- колективізм - чесність - правдивість - справедливість - товариськість - чуйність

	<ul style="list-style-type: none"> - ввічливість - тактовність тощо
3. Ставлення до себе	<ul style="list-style-type: none"> - скромність - впевненість у собі - самокритичність - вміння розраховувати свої сили - прагнення до успіху, лідерства - самоконтроль тощо
4. Вольові якості особистості	<ul style="list-style-type: none"> - сміливість - рішучість - наполегливість - самовладання тощо
5. Статус учня в класі	<ul style="list-style-type: none"> - авторитет у класі - лідерські якості тощо
III. Особливості психічних процесів та емоційно-вольової сфери	
1. Уважність на уроках:	<ul style="list-style-type: none"> - швидко зосереджується на поясненнях учителя, не відволікається, зазвичай не робить помилок через неухважність уважно слухає пояснення вчителя, - доволі уважно слухає пояснення вчителя, відволікається рідко, іноді припускається помилок через неухважність, - не завжди уважно слухає пояснення вчителя, періодично відволікається, часто припускається помилок через неухважність, але самостійно виправляє їх під час перевірки, - слухає доволі уважно лише тоді, коли йому цікаво, часто відволікається, постійно

	<p>припускається помилок через неухважність, під час перевірки не завжди виправляє їх,</p> <ul style="list-style-type: none"> - зазвичай повільно і важко зосереджується на уроці, мало що засвоює через постійні відволікання, робить багато помилок через неухважність і не помічає їх під час перевірки
<p>2. Пам'ять:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - під час завчання завжди попередньо розбирається у структурі й змісті матеріалу; утім, матеріал, що потребує механічного завчання, також запам'ятовує легко - під час завчання може запам'ятати лише те, у чому попередньо розібрався; матеріал, що потребує механічного запам'ятовування, дається важко - матеріал, що потребує механічного завчання, засвоює дуже легко, досить один-два рази переглянути його; зазвичай не розбирається у структурі й змісті матеріалу, що заучує - за вивчення довго розбирається в матеріалі; відтворюючи матеріал, робить помилки за формою, але зміст відтворює точно - для запам'ятовування матеріалу багаторазово механічно повторює його, не осмислюючи, робить змістові помилки
<p>3. Мислення:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - швидко «схоплює» суть матеріалу, завжди серед перших розв'язує

	<p>завдання, часто пропонує власні оригінальні рішення,</p> <ul style="list-style-type: none"> - доволі швидко розбирається в матеріалі, швидше за інших розв'язує завдання, іноді пропонує власні оригінальні способи розв'язання, - задовільно розуміє матеріал після пояснення в середньому темпі; зазвичай власних оригінальних рішень не пропонує, - дуже повільно «схоплює» суть пояснень учителя; багато часу витрачає на обмірковування й розв'язання завдань, - розуміє матеріал лише після додаткових занять, у край повільно розв'язує завдання, при цьому зазвичай використовує відомі шаблони
<p>4. <i>Емоційна реактивність:</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - завжди емоційно реагує на будь-які життєві явища, розповіді тощо - зазвичай емоційно реагує на життєві явища, але його мало що може дуже схвилювати - зрідка проявляє «живу» емоційну реакцію на події - «жива» емоційна реакція практично відсутня
<p>5. <i>Загальний емоційний тонус:</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - постійно жвавий, дуже активний у всіх сферах шкільного життя, береться за всі справи - жвавий, у міру активний у всіх сферах шкільного життя

	<ul style="list-style-type: none"> - жвавий, активний у деяких сферах шкільного життя - порівняно з однокласниками менш активний і жвавий, - майже завжди пригнічений, апатичний у більшості сфер шкільного життя, незважаючи на те що здоровий
6. Емоційна врівноваженість:	<ul style="list-style-type: none"> - завжди спокійний, не буває сильних емоційних спалахів - зазвичай спокійний, емоційні спалахи трапляються доволі рідкі - емоційно врівноважений - підвищена емоційна збудливість, схильний до бурхливих емоційних проявів - запальний, часто трапляються сильні емоційні спалахи з незначних приводів
IV. Психолого-педагогічні рекомендації щодо роботи з учнем	

Шаблон характеристики на учня загальної середньої школи.

Характеристика

*Джури Петра Івановича,
12.03.20... року народження,
учня _____ класу ЗОШ № _____*

Джура Петро навчається у школі з першого класу. Зарекомендував себе як *(старанний, дисциплінований, працелюбний, уважний)* учень. Має навчальні досягнення *(високого, достатнього, середнього, низького)* рівня. Навчається (в повну міру своїх сил, не в повну міру, потребує постійного контролю, не виявляє зацікавленості до навчання, навчається погано). Має довільну *(зорову, слухову, механічну, змішану)* пам'ять, *(гарно, добре, швидко, повільно)* запам'ятовує учбовий матеріал. Виявляє *(логічне, образне, конкретне, творче)* мислення. Має

здібності до вивчення (вказати предмети). На уроках завжди (*уважний, активний, байдужий, виконує домашнє завдання, допомагає товаришам*). Має добрий загальний розвиток. Багато читає.

До виконання громадських доручень ставиться (сумлінно, дбайливо, недбало). Був обраний (вказати громадянську посаду). Брав активну участь (у громадському житті школи та класу, у роботі учнівського самоврядування, у культмасових заходах, у спортивному житті школи). Був учасником (шкільної, міської, обласної) олімпіади, конкурсу, турніру, нагороджений (дипломом, почесною грамотою, медаллю). (Скромний, веселий, товариський, стриманий, врівноважений, розсудливий, дисциплінований, самостійний, піддається чужому впливу чи ні). Правила поведінки (завжди свідомо виконує, не завжди, виконує на вимогу вчителя, ігнорує, має порушення дисципліни, схильний до протиправної поведінки). Користується повагою серед викладачів. Має авторитет серед товаришів. Має багато друзів, підтримує дружні стосунки з багатьма учнями.

Батьки приділяють належну увагу вихованню сина (не приділяють уваги, нехтують вихованням, погано впливають та інше). Характеристика видана для подання

Директор школи ----- (підпис)

Класний керівник ----- (підпис)

Приклад психологічної характеристики учня 5-го кл.

Дмитро навчається у 5-му класі за загальноосвітньою програмою.

З 1 вересня року переведений на індивідуальну форму навчання за станом здоров'я. Проживає у повній сім'ї, має молодшу сестру.

Контактний, розуміє словесні інструкції. Виконує узагальнення на наочному та вербальному матеріалі відповідно до віку, називає узагальнювальні слова.

Робить помилки через неухважність (дещо пропускає, звертає увагу на додаткові, а не основні ознаки), але після підказки виконує правильно.

Має розвинуте словесно-логічне мислення та зв'язне мовлення: складає розповідь за малюнками, знаходить причинно-наслідкові зв'язки у наочно зображених та прослуханих ситуаціях, аналізує ситуації, пропонує кілька варіантів розвитку подій.

Механічна та довготривала пам'ять у межах норми: відтворює повний перелік слів після (10 одиниць) двох-трьох зачитувань або

наочних представлень, переказує прослуханий текст, сюжети книг та вірші з пам'яті.

Має труднощі з увагою. Швидко знижується концентрація уваги та розумова працездатність. Із середини заняття починає плутати деталі у завданнях. Під час виконання вправ на увагу час на виконання кожного наступного завдання в учня зростає, що свідчить про швидку виснажуваність рівня активної уваги.

У хлопця розвинуте образне мислення. Творчий (складає загадки), може давати нестандартні відповіді на запитання.

Має високий рівень тривожності. Під час напруженої роботи в нього з'являються невротичні рухи. Рівень особистої самооцінки вищий шкільної самооцінки.

У цілому рівень розвитку пізнавальних процесів Дмитра відповідає віковій нормі. Динаміці нервових процесів характерна швидка розумова виснажуваність, зниження рівня концентрації уваги.

5. Організація й проведення виробничо-педагогічної практики

Педагогічна практика організовується кафедрою суспільних дисциплін, яка завчасно здійснює розподіл студентів. Проходження практики відбувається у групах (з 5-10 студентів), які направляються у базові школи міста і області, що мають необхідні умови для здійснення професійної освіти.

Перед початком педагогічної практики кафедра проводить установчу конференцію, яка присвячується ознайомленню студентів із цілями, завданнями та порядком проходження педагогічної практики, правами й обов'язками студентів, змістом практики. Загальне керівництво педагогічною практикою здійснює керівник практики. На період практики в кожній групі студентів-практикантів призначається староста.

Обов'язки старости студентської групи:

- 1) спільно із керівником практики і вчителем історії староста планує роботу студентської групи;

- 2) протягом першого тижня після початку практики староста подає керівнику розклад дзвінків у школі й графік проведення уроків та позакласних заходів студентами-практикантами;
- 3) організовує студентів на відвідання й аналіз уроків та позакласних заходів, на активну участь у житті школи;
- 4) за два тижні до закінчення педагогічної практики староста подає заповнений табель на оплату вчителям історії, що керували практикою.

Облік і оцінка роботи студентів-практикантів

1. Поточний контроль за роботою студентів-практикантів здійснюється старостою групи, керівником практики від кафедри та вчителем історії, що керував практикою.
2. Під час практики керівник практики відвідує уроки студентів, організовує обговорення й аналіз, виставляє поточні оцінки за проведені уроки.
3. По завершенню педагогічної практики студенти у зазначений термін подають на кафедру звітну документацію (педагогічний щоденник, звіт та психолого-педагогічну характеристику на учня). На підставі аналізу всіх поданих документів, роботи студента та захисту звіту приймається рішення комісії керівників практики про виконання програми й виставлення оцінки.
4. Протягом двох тижнів по завершенню практики призначаються захисти звітів студентів-практикантів у комісії керівників практики.
5. Підведення підсумків практичної підготовки бакалаврів історії здійснюється на підсумковій конференції.
6. Студент, робота якого була визнана незадовільною, вважається таким, що не виконав навчального плану семестру. За рішенням Ради ННІЕМ йому може бути призначене повторне проходження практики.

Відповідно до «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» (п. 4.4.) студенту, який не виконав програму практики без поважних причин, може бути надано право проходження практики повторно. Студент, який отримав негативну оцінку з практики в комісії, відраховується з вищого навчального закладу.¹

6. Методичні вказівки до проходження практики

Під час педагогічної практики доводиться вирішувати складні проблеми навчання й виховання учнів на уроках історії. Найчастіше труднощі виникають під час складання плану-конспекту уроку, аналізів відвіданих уроків, організації проведення позакласних заходів і ін. Провідним аспектом у підготовці уроків історії є визначення цілей і завдань історичної освіти. Ігнорування його призводить до даремної трати часу, перевантаження, шкодить громадянському вихованню учнів. Без цілепокладання навчально-виховний процес перетворюється на корабель, що рухається без вітрил і керма.

Підготовка до уроку та оформлення плану-конспекту уроку

Урок – це основна дидактична форма навчання тривалістю 30-45 хвилин, яка являє собою поєднання індивідуальних та фронтальних способів навчально-пізнавальної діяльності учнів певного віку та розумового розвитку.

¹ Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України / Наказ Міністерства освіти України від 8 квітня 1993 р. – № 93.

Підготовка до уроку розпочинається з ознайомлення з тематичним планом, програмою, параграфом підручника, додатковою літературою, методичними посібниками, хрестоматією та іншими джерелами історичної інформації. Виходячи зі змісту навчального матеріалу, вчитель формулює *навчальну, розвивальну та виховну мету уроку*.

Сформулювати *навчальну мету* означає визначити, які знання необхідно сформувати в учнів, тобто які факти, явища, поняття, процеси та висновки вони мають засвоїти. *Виховні цілі* передбачають роботу з формування певних переконань й моральних якостей (засвоєння цінностей). Визначення *розвивальних цілей* означає планування роботи з формування певних умінь і навичок, розвитку історичного та критичного мислення учнів.

Коли цілі уроку визначені, необхідно розпочати проектування механізму реалізації поставлених цілей, тобто слід *продумати методіку уроку*. Необхідно визначити зміст й структуру майбутнього навчального заняття, продумати методи й методичні прийоми, форми організації пізнавальної діяльності. Особливої уваги від вчителя-початківця потребують проведення опитування, пояснення нового матеріалу й особливо запитання, що спонукають учнів до висновків по темі. Слід пам'ятати, що чіткі формулювання запитань визначають ясність завдання для учнів, забезпечують послідовність й причинно-наслідковий зв'язок думки, створюють умови для енергійного темпу роботи тощо.

Таким чином, готуючись до уроку, вчитель повинен вирішити, з чого він буде починати, чим закінчувати, як розподілити матеріал, якими словами-«містками» перейти від одного питання до іншого, як висловити головні думки. Результати обмірковування оформлюються у вигляді плану-конспекту уроку. Сам процес оформлення плану-

конспекту поглиблює задум уроку (проект), уточнює його перебіг, укладає задум у часі.

План-конспект потрібний не стільки на самому уроці, скільки до уроку – щоб відбувся саме такий урок, який був задуманий. План-конспект повинен відповідати правилам оформлення й мати приблизно такий вигляд:

6 клас; Історія Стародавнього світу

Тема: «Греція в XI – IX ст. до н.е.»

Цілі:

- сформувані поняття про давньогрецькі поеми як визначні твори світової літератури (учні повинні знати зміст поем та оцінювати їх);
- сформувані поняття про грецьке суспільство в XI – IX ст. до н.е. як перехідне від первіснообщинного ладу до рабовласницького (учні мають доводити та пояснювати перехідний стан);
- закріпити поняття «релігія», із метою розвитку пізнавальних здібностей запропонувати учням визначити, чим обумовлювалися релігійні уявлення давніх греків (учні повинні вільно оперувати даним поняттям);
- з метою розвитку історичного мислення запропонувати учням визначити характер занять давніх греків, спираючись на матеріал минулого уроку про природньо-кліматичні умови півострову (учні мають висувати гіпотези, спираючись на наявні дані);
- з виховною метою звернути увагу учнів, що з давніх часів люди цінували доброзичливість, чесність, звитягу, справедливість – саме ці якості цінуються і зараз, саме такі якості слід у себе виховувати.

Основні ідеї та поняття: поема, народні збори, релігія, рабовласницький лад.

Обладнання: необхідно зазначити підручники, хрестоматії, відеоматеріали тощо, що будуть використані під час заняття.

Тип уроку: комбінований

Хід уроку

1 етап. (2 хв.) Організаційний. Привітання, перевірка відсутніх, перевірка готовності учнів до уроку.

2 етап. (10 хв.) Перевірка домашнього завдання.

Метод: репродуктивний, частково-пошуковий.

Методичний прийом: контрольна бесіда; евристична бесіда.

Запитання:

- 1) Розповісти про місцезнаходження й природу Греції.
- 2) Що і з яких джерел нам відомо про о. Крит?
- 3) Яким подіям присвячені міфи Давньої Греції?
- 4) Що нам відомо про Мікенську культуру?
- 5) Чому перші держави виникли у долинах великих річок?
- 6) Які зміни і чому виникли у культурі греків наприкінці II тис. до н.е.?
- 7) Яке значення мають давньогрецькі сказання?

3 етап. (5 хв.) Підготовка учнів до активної навчальної діяльності на основному етапі уроку.

Метод: частково-пошуковий.

Методичний прийом: евристична бесіда.

Мотивування: Ми розпочали вивчати історію якого континенту? На якому континенті ми мешкаємо? Де вперше на нашому континенті утворилися держави? ...Таким чином, ми дізналися про природу Греції, про те, що в Греції з'явилися перші держави. А сьогодні ми дізнаємося про те, чим займалися греки, який внесок вони зробили у скарбницю світової літератури, яким богам

поклонялися, про що свідчила їх релігія. Запишіть тему й план.

4 етап. (15 хв.) Засвоєння нового матеріалу.

Метод: пояснювально-ілюстративний, частково-пошуковий, проблемний виклад.

Методичний прийом: розповідь, перегляд відеоматеріалів, евристична бесіда, створення проблемних ситуацій.

План заняття:

1. Поеми «Іліада» й «Одіссея».
2. Господарство та життя греків.
3. Релігія давніх греків.

[Необхідно у вигляді стислих тез зазначити матеріал, що підлягає висвітленню, та методику його засвоєння: методичні прийоми роботи, створення проблемних ситуацій, роботу над поняттями тощо.

Наприклад, розгляд другого питання починається зі *створення проблемної ситуації: Як ви вважаєте, які господарські заняття були поширені у греків?*

Учні мають висувати гіпотези, так би мовити, виходити за межі наявної інформації минулого уроку. Потім висунуті гіпотези підлягають перевірці (ознайомлення з текстом підручника, розповідь вчителя, показ відеоматеріалів тощо).

Завершити вивчення цього питання слід підведенням учнів до висновку, що суспільство греків здійснювало перехід від первіснообщинного ладу до рабовласницького, причому учні самі повинні зробити цей висновок, а вчитель шляхом спонукальних запитань підвести учнів до нього.

Третє питання можливо було б розпочати з *актуалізації поняття «релігія»: коли й чому виникають релігійні уявлення?*

Потім познайомитися з пантеоном богів, а *проблемну ситуацію створити наприкінці вивчення питання: як ви вважаєте, чому боги поділялися на головних та неголовних (старших й молодших)?*

Про що свідчить такий поділ?

При цьому у плані-конспекті обов'язково має бути відбита інформація, що підлягає поясненню, спланована вся діяльність вчителя й учнів.]

5 етап. (8 хв.) Узагальнення та систематизація.

Метод: частково-пошуковий.

Методичний прийом: евристична бесіда.

Запитання:

- 1) Що таке поема? Яку оцінку ми можемо дати грецьким поемам?
- 2) Як ми можемо охарактеризувати суспільство греків у XI-IX ст. до н.е.?
- 3) Що нового ми дізналися про релігію? Які особливості мали релігійні уявлення давніх греків, чим вони були зумовлені?

Працюючи над цими запитаннями, учні мають дійти висновку, що поеми Гомера є визначними творами світової літератури, що в XI-IX ст. до н.е. у Греції відбувався перехід від первіснообщинного ладу до рабовласницького, що в релігії греків відбилася оточуюча їх природа, їхні заняття, перехід до рабовласництва.

6 етап. (5 хв.) Інформація про домашнє завдання.

Поміркувати над проблемами: чи доречно використовувати поеми як історичне джерело? Чому відбувався занепад первіснообщинного ладу? Зазначається номер параграфу та завдання до нього.

План-конспект уроку складається завчасно, обов'язково підлягає затвердженню вчителем історії за день

до його проведення. **Без плану-конспекту студент не допускається до проведення уроку.**

Використовуючи вищенаведений зразок, слід пам'ятати, що навіть найбільш удала структура уроку не може бути раз і назавжди встановленою, що кількість етапів може змінюватися у бік збільшення або зменшення.

Урок – це педагогічний витвір, у створенні якого педагог виступає творцем, а не виконавцем чийсь вказівки. Але, плануючи урок, необхідно усвідомлювати, що свобода у виборі методичних прийомів не означає свободу від педагогічної логіки, дидактичних принципів, наукової обґрунтованості побудови уроку.

Навчальний процес характеризується цілісністю та визначеністю, водночас його розроблення передбачає аналіз можливих варіантів уроку з метою вибору найоптимальнішого.

Під час проектування уроку слід враховувати генеральні чинники, що обумовлюють його ефективність: характеристики навчального матеріалу зумовлюють 25 % ефективності уроку, організаційно-педагогічний вплив – 32 %, характеристики учнівського гурту – 28 %, час – 15 %².

7. Аналіз відвіданих уроків

Аналіз – розумова операція, яка передбачає практичне або уявне розкладання об'єкта на характерні для нього складові елементи, виділення окремих сторін, вивчення кожного елемента або сторони об'єкта окремо і як частини цілого.

Аналіз і синтез – основні розумові операції; похідними від них є абстрагування (спеціальна форма аналізу) і узагальнення (вища форма синтезу). Аналіз

² Підласий І.П. Діагностика та експертиза педагогічних проєктів: Навчальний посібник. – К.: Україна, 1998. – С. 125-126.

передбачає розчленування цілого на частини, перехід від конкретного до абстрактного, установлення причинно-наслідкового зв'язку.

Аналіз і синтез – це дві сторони єдиного розумового процесу. Правильний аналіз будь-якого цілого завжди являє собою аналіз не тільки частин, елементів, властивостей, але також їхніх зав'язків і відношень. Тому він веде не до розпаду цілого, а до його перетворення. Це перетворення цілого, нове співвідношення компонентів цілого і є синтезом.

Сутність аналізу уроку полягає у розчленуванні його на складові частини, оцінюванні кожного етапу уроку з точки зору його ефективності.

В ході аналізу встановлюються причинно-наслідкові зав'язки між етапами, порівнюється отриманий результат із запланованою метою, оцінюється ефективність обраних методів і методичних прийомів. У здійсненні аналізу уроку допоможе таблиця:

<i>Дидактичне завдання етапу</i>	<i>Зміст діяльності вчителя</i>	<i>Умови отримання позитивного результату</i>	<i>Показники виконання дидактичного завдання</i>
1. Організаційний етап			
Підготувати учнів до початку роботи.	Вітання, визначення відсутніх. Перевірка готовності учнів до уроку. Готовність наочних посібників тощо.	Зібраність учителя, доброзичливість, відсутність багатослівності, чіткість.	Короткочасність організаційного моменту, швидке включення всіх учнів у діловий ритм. Повна готовність класу й обладнання до уроку.
2. Перевірка домашнього завдання			

Установити правильність і усвідом-сть виконання дом. завданн всіма учням.	Виявлення ступеня історичної компе-сті. Встановлення типових недоліків та їх усунення.	Застосування різноманітних засобів діагностики, що дозволять встановити компетенції всіх учнів.	За 5-7 хв. установити рівень істор. компетентності шляхом діагностичних процедур розвивального характеру.
---	--	---	---

3. Підготовка учнів до активної навчально-пізнавальної діяльності на основному етапі уроку

Підготувати учнів до необхід. виду діяльності. Активізувати необх. поняття, уміння, навички та життєвий досвід.	Повідомлення теми, мети та завдань уроку. Демонстрація практичного застосування теми уроку або її значущості.	Здатність вчителя визначати й ставити триєдину дидактичну мету.	Активність пізнавальної діяльності учнів на наступних етапах уроку. Повноцінне сприймання нового навчального матеріалу.
---	---	---	---

4. Засвоєння нового навчального матеріалу (засвоєння змісту навчального матеріалу)

Сформувати у учнів конкретні уявлення про факти, явища, процеси. Сформувати поняття про сутність історичних процесів.	Організація уваги учнів. Безпосереднє повідомлення нового навчального матеріалу (або самостійна робота).	Виділення найголовнішого, найістотнішого в матеріалі, що вивчається. Запис планів, логічних схем тощо. Опора на життєвий досвід учнів. Використання наочності.	Правильність відповідей учнів. Активність класу. Якість знань, умінь, навичок та цінностей на наступних етапах уроку.
---	--	--	---

5. Первинна перевірка розуміння учнями змісту навчального матеріалу

Установити усвідомленість учнями навчального	Діагностика вчителем ступеня розуміння учнями основного змісту уроку. Діагностика повноти,	Використання питань, що активізують мислення учнів.	Розуміння даного матеріалу учнями.
--	--	---	------------------------------------

матеріалу. Засвоєння зав'язків і відношень між вивченими фактами і явищами. Установити прогалини, вирішити, чи можна переходити до наступного етапу уроку.	глибини та усвідомленості знань.	Використання нестандартних ситуацій для застосування знань. Виявлення прогалин у розумінні матеріалу.	
---	-------------------------------------	---	--

6. Закріплення матеріалу даного уроку

Закріпити знання, вміння й навички.	Закріпити методiku вивчення даного матеріалу, закріпити методiku відповіді.	Виробити в учнів уміння оперувати отриманими знаннями. Використати різноманітні засоби закріплення матеріалу.	Уміння співвідносити факти з поняттями, розв'язувати проблемно- пізнавальні задачі. Уміння виділяти головне, істотне, активність класу.
---	--	--	---

7. Узагальнення й систематизація

Засвоїти систему понять із теми, курсу й міжкурсові зв'язки.	Перехід окремих знань і вмінь у цілісну систему як усередині навчального предмета, так і встановлення міжпредметних зв'язків.	Уміння вчителя ставити питання, пропонувати завдання, направлені на узагальнюючу діяльність учнів.	Знання та застосування учнями як окремих фактів та правил, так і законів, теорій, концепцій
--	--	--	---

8. Усебічна перевірка компетентності

Глибоко й усесторонньо перевірити	Перевірка повноти, глибини, міцності знань, вмінь, навичок та	Різноманітні засоби діагностики, залучення учнів для	Комплексна діагностика, рецензування
---	---	--	--

історичну компетентність учнів. З'ясувати недоліки, їх причини.	цінностей. Застосування нестандартних ситуацій, рекомендації учням щодо подолання недоліків у знаннях.	рецензування відповідей.	вчителем з указівкою позитивних сторін і недоліків компетентності учнів.
---	--	--------------------------	--

9. Підведення підсумків уроку

Проаналізувати успішність опанування знаннями, уміннями, навичками та цінностями. Продемонструвати типові недоліки.	Надати характеристику роботи класу. Зазначити недоліки та шляхи їх подолання.	Уміння надати точну характеристику пізнавальної діяльності класу, враховувати реальні навчальні можливості класу.	Лаконічність і змістовність аналізу діяльності учнів. Рефлексія пізнавальної діяльності та зазначення напрямків для подальшого розвитку.
---	---	---	--

10. Інформація про домашнє завдання

На основі виявлених результатів засвоєння змісту навчання запропонувати домашнє завдання на подальший розвиток учнів.	Інструктаж по виконанню.	Пояснення змісту завдання. Обов'язкове виконання даного етапу у межах уроку.	Правильність виконання домашнього завдання.
---	--------------------------	--	---

Оформлення аналізу уроку передбачає зазначення дати, класу, теми й прізвища, ім'я, по батькові вчителя. Завершується аналіз висновками про ефективність уроку, доцільність використання методів і методичних прийомів, методичними рекомендаціями.

Самоаналіз уроку слід здійснювати, дотримуючись вищенаведеної схеми, за таким планом:

- 1) стисла характеристика класу, в якому проходив урок;
- 2) вказати тему уроку й охарактеризувати місце даної теми в системі інших уроків і тем;
- 3) ступінь складності теми для даного класу;
- 4) охарактеризувати триєдину дидактичну мету уроку, зіставити її з отриманим результатом;
- 5) вказати тип уроку;
- 6) визначити етапи уроку і показати вирішення дидактичного завдання кожного етапу уроку;
- 7) стисло охарактеризувати методи навчання, що використовувалися та їх відповідність знанням умінням і навичкам учнів;
- 8) виділити найбільш і найменш удачі місця уроку.

8. Список рекомендованої літератури

1. Рекомендація Rec (2001) 15 про викладання історії в двадцять першому столітті в Європі; Council of Europe. History Teaching Website. URL: <http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/>
2. Булда А. А., Гончарова О. А. Методика реалізації ціннісно-діяльнісного підходу у процесі викладання суспільствознавчих дисциплін : навч.-метод. посіб. для вчителів та студентів. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. 238 с.
3. Булда А. А., Роговенко М. М. Розвиток творчих здібностей старшокласників у процесі вивчення суспільствознавчих дисциплін : навч.-метод. посіб. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. 236 с.
4. Желіба О. В. Урок історії: спроба відповіді на виклики сьогодення. *Історія в рідній школі*. 2015. № 4. С. 15–18.
5. Курилів В. Методика викладання історії : навч. посібник. Львів, Торонто : Світ, 2003. 248 с.

6. Левітас Ф. Л., Салата О. О. Методика викладання історії : посібник учителя. Харків : Основа, 2006. 94 с.
7. Мисан В. О. Писемні джерела на уроках історії: 5-11 класи : навчально-методичний посібник. К. : Шк. Світ, 2009. 104 с.
8. Мисан В. О. Сучасний урок історії : навчально-методичний посібник. К. : Шк. Світ, 2010. 120 с.
9. Терно С. О., Коган З. Б., Полтавська І. В. Проблемні задачі з історії для учнів 6-7 класів загальноосвітньої школи : дидактичний посібник для учнів 6-7 кл. загальноосвіт. навч. закл. Запоріжжя : Просвіта, 2009. 24 с.
10. Терно С. О., Хінева А. Д. Проблемні задачі з історії для учнів 8-9 класів загальноосвітньої школи : дидактичний посібник для учнів 8-9 кл. загальноосвіт. навч. закл. Запоріжжя. Просвіта, 2009. 32 с.
11. Терно С. Проблемні задачі з історії для старшокласників : дидактичний посібник для учнів 10-11 кл. загальноосвіт. навч. закл. Вид. 2-е, доопр. та допов. Запоріжжя : Просвіта, 2008. 32 с.